

Чалик Анастасія Владиславівна,
студент Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:

Жеглінська Тетяна Олегівна,
старший викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ЕВАКУАЦІЇ УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ: ПРАВОВІ ПРОГАЛИНИ ТА ПРАКТИЧНІ СКЛАДНОЩІ

Актуальність теми проблем евакуації установ виконання покарань в Україні зумовлена умовами воєнного стану, що спричинили різке зростання ризиків для функціонування пенітенціарної системи та безпеки засуджених і персоналу. У сучасних реаліях частина установ опинилася в зоні бойових дій або на тимчасово окупованих територіях, що виявило суттєві правові прогалини у регулюванні порядку евакуації та переміщення осіб, позбавлених волі. Практика показує відсутність чітких алгоритмів координації між органами влади, недостатність матеріально-технічного забезпечення та проблеми із визначенням безпечних маршрутів переміщення засуджених. Крім того, евакуація супроводжується значними практичними складнощами, зокрема перевантаженням приймаючих установ, дефіцитом персоналу та неналежним забезпеченням базових умов утримання.

Право засуджених на особисту безпеку передбачене в ст. 10 Кримінально-виконавчим кодексом України (далі – КВК України), де в ч. 3 також вказано «адміністрація установи виконання покарань вживає заходів до переведення засудженого в безпечне місце, а також інших заходів до усунення небезпеки, вирішує питання про місце подальшого відбування ним покарання» [1]. Евакуація для засуджених прямо не передбачена в КВК України, але вона вказана в постанові Кабінету Міністрів України від 7 листопада 2018 року № 934 «Про затвердження Порядку проведення обов'язкової евакуації окремих категорій населення в разі введення правового режиму воєнного стану» [2].

Нормативно-правове регулювання евакуації установ виконання покарань в Україні залишається фрагментарним і не забезпечує повної визначеності процедур у надзвичайних умовах. Чинне законодавство загалом регулює діяльність пенітенціарної системи, однак не містить

детального механізму саме примусового переміщення установ у разі воєнної загрози. Це створює ситуацію правової невизначеності для адміністрацій установ, які змушені діяти ситуативно. Наприклад, під час активних бойових дій на території Донецької та Луганської областей у 2022 році рішення про переміщення засуджених приймалися оперативно, без уніфікованого алгоритму. Відсутність чітких процедур призводить до різного трактування повноважень між ДКВС, місцевими органами влади та військовими адміністраціями. У результаті правові прогалини ускладнюють швидке та безпечне реагування на кризові ситуації.

Однією з ключових практичних складнощів є недостатня координація між органами, залученими до евакуації установ виконання покарань. У багатьох випадках відсутній єдиний центр оперативного управління процесом переміщення засуджених. Це призводить до затримок у прийнятті рішень та неузгодженості дій між адміністраціями колоній і слідчих ізоляторів. Наприклад, у 2022 році під час евакуації установ на півдні України виникали ситуації, коли приймаючі установи не були завчасно підготовлені до збільшення кількості осіб [3]. Такі організаційні недоліки створюють ризики для безпеки персоналу та засуджених. Крім того, відсутність стандартизованих планів евакуації ускладнює оперативне реагування в умовах стрімкої зміни безпекової ситуації.

Евакуація установ виконання покарань потребує значних матеріально-технічних ресурсів, яких часто бракує в умовах воєнного стану. Йдеться про транспорт, засоби конвоювання, медичне забезпечення та належну інфраструктуру приймаючих установ. У реальних умовах України частина перевезень здійснювалася в умовах обмеженого транспорту та підвищеної небезпеки, що ускладнювало процес переміщення. Наприклад, під час масових переміщень засуджених у 2022–2023 роках окремі установи були перевантажені понад їхню фактичну місткість [4, с.146–151]. Це створювало додатковий тиск на систему виконання покарань і погіршувало умови утримання осіб.

Під час евакуації установ виконання покарань особливо гостро постає питання забезпечення прав людини та безпеки засуджених. Переміщення великої кількості осіб в умовах воєнних дій створює ризики порушення мінімальних стандартів поводження, визначених міжнародними актами. У деяких випадках фіксувалися проблеми з доступом до медичної допомоги та належних умов утримання під час транспортування. Наприклад, через тривалі переїзди та нестачу ресурсів виникали випадки погіршення стану здоров'я окремих

засуджених. Також існує ризик втрати документального супроводу справ, що ускладнює подальший облік осіб. У сукупності це свідчить про необхідність посилення гарантій прав людини під час евакуаційних процесів.

Сучасні виклики демонструють потребу у створенні комплексної системи планування евакуації установ виконання покарань в Україні. Така система має передбачати чіткі протоколи дій, резервні маршрути переміщення та визначені приймаючі установи. Важливим є також проведення регулярних навчань персоналу щодо дій у кризових ситуаціях. Практика воєнного стану засвідчила, що відсутність попередньої підготовки значно ускладнює реагування на загрози. Наприклад, у регіонах, де евакуаційні плани були частково відпрацьовані, процес переміщення відбувався швидше й організованіше [5, с. 36–39].

Вирішення проблем евакуації установ виконання покарань в Україні потребує комплексного нормативного, організаційного та матеріально-технічного підходу, спрямованого на усунення наявних прогалин у правовому регулюванні та підвищення готовності системи до кризових ситуацій. Насамперед доцільним є розроблення та затвердження спеціального нормативного акту або окремого розділу в підзаконних актах Міністерства юстиції України, який би детально регламентував порядок евакуації установ, розподіл повноважень між ДКВС, військовими адміністраціями та іншими суб'єктами, а також алгоритм прийняття рішень у надзвичайних умовах. Важливим напрямом є створення єдиного координаційного центру управління евакуаційними заходами, що забезпечував би оперативну взаємодію між усіма залученими органами та унеможлилював би дублювання чи затримки рішень.

Окремо необхідно удосконалити матеріально-технічне забезпечення шляхом формування резерву транспортних засобів, визначення заздалегідь підготовлених приймаючих установ та забезпечення їх резервних потужностей. Також доцільним є впровадження регулярного навчання персоналу та проведення практичних тренувань евакуаційних сценаріїв для підвищення рівня готовності до дій у кризових ситуаціях [5]. У сукупності такі заходи дозволять забезпечити більш ефективну, безпечну та правомірну реалізацію евакуації установ виконання покарань в Україні.

Узагальнюючи, проблеми евакуації установ виконання покарань в Україні мають комплексний характер і зумовлені поєднанням правових прогалин, організаційних недоліків та матеріально-технічних

обмежень. Відсутність спеціального нормативного регулювання та уніфікованих процедур ускладнює оперативне прийняття рішень у надзвичайних умовах і призводить до ситуативного характеру управління. Практична реалізація евакуаційних заходів супроводжується проблемами координації між уповноваженими органами та перевантаженням приймаючих установ. У зв'язку з цим існує об'єктивна необхідність удосконалення правового регулювання та формування ефективної системи кризового реагування в пенітенціарній сфері.

Список використаних джерел

1. Кримінально-виконавчий кодекс України : Закон України від 11 лип. 2003 р. № 1129-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#n2> (дата звернення: 17.04.2026)
2. Про затвердження Порядку проведення обов'язкової евакуації окремих категорій населення в разі введення правового режиму воєнного стану : постанова Кабінету Міністрів України від 7 листоп. 2018 р. № 934. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/934-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 17.04.2026)
3. Реалізація національного превентивного механізму та права людини в місцях несвободи. URL: <https://ombudsman.gov.ua/report-2022/npm-ta-prava-liudyny-v-mistsiax-nesvobody> (дата звернення: 17.04.2026)
4. Шкута О. О. Проблема безпеки засуджених в місцях несвободи Міністерства юстиції України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. Дніпро, 2020. № 2 С. 146–151. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILEA=&2_S21STR=Nvdduvs_2020_2_25 (дата звернення: 17.04.2026)
5. Шкута О. Проблеми забезпечення безпеки засуджених у місцях несвободи України в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2022. № 2. С. 36–39. URL: <https://lj.journal.kspu.edu/index.php/lj/article/view/354> (дата звернення: 17.04.2026)